
CRIMINAL LAW IN PROTECTION OF HEALTH FROM THE ABUSE OF DRUGS IN SERBIA

Miodrag N. Simović

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Full Professor of the Faculty of Law of the University of Banja Luka, Corresponding Member of the Academy of Sciences and Art of Bosnia and Herzegovina, Active Member of the European Academy of Sciences and Arts, Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences and Active Member of the Balkan Scientific Center of the Russian Academy of Natural Sciences

Dragan Jovašević

Faculty of Law, Nis, Serbia

Marina M. Simović

Ombudsman for Children of Republic of Srpska and Associate Professor at the Faculty of Law University „Apeiron“ Banja Luka

Abstract: Based on international standards adopted within the framework and under the Organisation of the United Nations, all national legislations recognise several different types and forms of criminal acts regarding misuse of narcotics. It is the matter of various activities of unauthorized production, traffic and other forms of inciting or enabling others to come into possession of narcotics for immediate use, which seriously endangers the health and life.

Depending on the needs of each individual state, the distinction is made between the offenses, for the perpetrators are given different types and measures of penalties and other criminal sanctions. A similar situation exists in the Republic of Serbia.

The paper analyzes the system of criminal offenses in various types and forms of manifestation in the theoretical and practical sense for whose offenders that are prescribed serious criminal sanctions.

Keywords: narcotics, abuse, criminal offense, liability, sanction.

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ZDRAVLJA OD ZLOUPOTREBE OPOJNIH DROGA U SRBIJI

Miodrag N. Simović

Ustavni sud Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, redovni član Evropske akademije nauka i umjetnosti, inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka i redovni član Balkanskog naučnog centra Ruske akademije prirodnih nauka, *miodrag.simovic@ustavnisud.ba*

Dragan Jovašević

redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, *jovas@prafak.ni.ac.rs*

Marina M. Simović

Ombudsman za djecu Republike Srpske i vanredni profesor na Fakultetu pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron“ u Banjoj Luci, *vlado_s@blic.net*

Apstrakt: Na bazi međunarodnih standarda koji su usvojeni u okviru i pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija sva nacionalna zakonodavstva poznaju više različitih oblika i vidova ispoljavanja krivičnih djela zloupotrebe opojnih droga. Radi se o različitim djelatnostima neovlašćene, proizvodnje, prometa i na drugi način podstrekavanja ili omogućavanja drugim licima da dođu u posjed opojnih droga radi neposrednog unošenja u organizam čime se ozbiljno ugrožava njihovo zdravlje, pa i život. Zavisno od potreba svake pojedine države, razlikuju se krivična djela za čije učinioce su propisane različite vrste i mjere kazni i drugih krivičnih sankcija. Slična je situacija i u Republici Srbiji. U radu se analizira sistem krivičnih djela u različitim oblicima i vidovima ispoljavanja u teorijskom i praktičnom smislu za čije učinioce su propisane stroge krivične sankcije.

Ključne riječi: opojne droge, zloupotreba, krivično djelo, odgovornost, sankcija.

1. UVOD

Zloupotreba opojnih droga predstavlja ozbiljan društveni, međunarodni i nacionalni pravni, kriminološki i bezbjednosni problem i tešku socijalno-patološku pojavu. S obzirom na to da se radi o pojavi koja ne poznaje granice između pojedinih država, pa ni između kontinenata, međunarodna zajednica je rano uočila ovaj problem. Stoga je u okviru i pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija donijeto više međunarodnih dokumenata koji predstavljaju sistem međunarodnih standarda za efikasnu i kvalitetnu borbu sa ovim teškim društvenim zlom. To su: Jedinstvena konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine, Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnim droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine³¹⁴.

Na bazi ovih međunarodnih dokumenata su brojne države, pa tako i Republika Srbiji, pri donošenju krivičnog zakonodavstva 2005. godine (sa brojnim novelama do 2016. godine) utvrdile sistem krivične odgovornosti i kažnjivosti za različite oblike i vidove krivičnih djela zloupotrebe opojnih droga. Krivična djela zloupotrebe opojnih droga su u Republici Srbiji sistematizovana u grupi krivičnih djela protiv zdravlja ljudi.³¹⁵

2. KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ZDRAVLJA LJUDI U REPUBLICI SRBIJI

Objekt zaštite ovih krivičnih djela jeste zdravlje ljudi ili pravo na zaštitu zdravlja koje je garantovano u članu 68 Ustava Republike Srbije. Ova krivična djela su ranije bila sistematizovana zajedno sa djelima protiv životne sredine u jedinstvenu grupu djela. Zdravlje predstavlja psihofizičko stanje čovjeka kod koga postoji harmonična funkcija svih organa i dijelova tijela, odnosno procesa koji ga čine sposobnim za normalan život, rad i privređivanje. Nasuprot zdravlju je bolest koja predstavlja psihofizičko stanje koje nastaje dejstvom bacila, bakterija i virusa na čovjekov organizam i dovodi do poremećaja u građi i funkcijama pojedinih organa, tkiva, dijelova tijela ili organizma u cjelini, usljed čega je isključena ili oslabljena sposobnost za rad i normalan život.

Među bolestima posebnu opasnost predstavljaju zarazne bolesti koje imaju karakter brzog i naglog širenja na veliki broj ljudi i na velikim prostorima i izazivaju teške i trajne posljedice po zdravlje, a mogu prouzrokovati i smrt³¹⁶. Dakle, ova krivična djela imaju za zaštitni objekt zdravlje ljudi. No, taj je objekt različito određen kod pojedinih krivičnih djela, pa se on javlja kao: a) zdravlje individualno neodređenog broja ljudi od prenošenja zaraznih bolesti i b) zdravlje određenog lica od nesavjesnog pružanja ljekarske pomoći ili neukazivanja ljekarske pomoći.

Ova krivična djela su uglavnom blanketne prirode. Kod većeg broja krivičnih djela radnja izvršenja se sastoji u postupanju protivno propisima, odnosno u kršenju propisa iz oblasti zdravstvene zaštite, što znači da je za saznavanje sadržine i obilježja bića ovih djela, potrebno utvrditi prethodno sadržinu zakona, drugih propisa i mjera nadležnih državnih organa (zabrana ili naredbi) koje se krše³¹⁷.

Posljedica ovih krivičnih djela je ugrožavanje zdravlja ljudi, tj. stvaranje opasnosti od nastanka ili širenja bolesti ili pogoršanja zdravstvenog stanja drugog lica. Ta opasnost, u smislu posljedice, javlja se u dva oblika kao: a) konkretna i b) apstraktna opasnost.

³¹⁴ Međunarodni sistem kontrole droga zasniva se na ove tri konvencije. Prva, Jedinstvena Konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine, koja je izmijenjena i dopunjena Protokolom iz 1972. godine, u velikoj mjeri je uspostavila sistem, dok Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine dodaje psihotropne supstance na listu supstanci čija upotreba mora biti ograničena na medicinske i naučne svrhe. Konačno, Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci 1988, godine uspostavila je detaljniji sistem kontrole protiv trgovine opojnih droga sa posebnim osvrtom na skretanje prekursora i pranja novca.

³¹⁵ Jovašević, D. *Leksikon krivičnog prava*, Beograd: Službeni glasnik, str. 517-519, (2011).

³¹⁶ Mijatović, E. *Krivična dela protiv zdravlja ljudi*, Zbornik radova, *Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo*, Zlatibor, str. 203–226, (2005).

³¹⁷ Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ br. 107/2005, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013, 93/2014, 96/2015 i 106/2015), Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br. 107/2005, 109/2005, 57/2011, 110/2012, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014, 106/2015 i 10/2016), Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službeni glasnik RS“ broj 15/2016), Zakon o medicinskim sredstvima („Službeni glasnik RS“ broj 105/2017), Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama („Službeni glasnik RS“ broj 45/2013), Zakon o pravima pacijenata („Službeni glasnik RS“ broj 45/2013), Zakon o biomedicinskim potpomognutoj oplodnji („Službeni glasnik RS“ broj 40/2017), Zakon o transfuzijskoj medicini („Službeni glasnik RS“ broj 40/2017), Zakon o ljudskim ćelijama i tkivima („Službeni glasnik RS“ broj 57/2018) i Zakon o presađivanju ljudskih organa („Službeni glasnik RS“ broj 57/2018).

Konkretna opasnost je neposredna, bliska, stvarna opasnost, opasnost koja je stvarno, neposredno nastupila za život, tjelesni integritet i zdravlje drugog lica. To znači da je mogućnost povrede ovih dobara bila izvjesna, ali ipak do povrede nije došlo. Ova vrsta opasnosti je elemenat bića krivičnog djela i mora biti dokazana u konkretnom slučaju.

Apstraktna ili opšta opasnost je opasnost koja je mogla da nastupi usljed preduzete radnje izvršenja po život, tjelesni integritet ili zdravlje, ali nije nastupila u konkretnom slučaju. Preduzimanjem radnje izvršenja smatra se da je posljedica u vidu apstraktnosti po zaštićeno dobro i nastupila. Ova opasnost nije elemenat bića krivičnog djela, pa u krivičnom postupku ne mora u konkretnom slučaju biti i dokazana. Za postojanje djela sa apstraktnom opasnošću dovoljno je preduzimanje radnje izvršenja jer se smatra da je njenim preduzimanjem nastupila opasnost kao posljedica krivičnog djela.

Neka krivična djela iz ove glave mogu imati posljedicu u vidu povrede (prouzrokovanje novog obolenja ili pogoršanje već postojećeg obolenja ili povrede). Ali, ova djela nisu uperena protiv individualno neodređenih lica, već protiv određenog lica. Takva su krivična djela: prenošenje zarazne bolesti, nesavjesno pružanje ljekarske pomoći i nesavjesno postupanje pri spravljanju i izdavanju lijekova. Ako usljed preduzimanja radnje izvršenja osnovnog oblika krivičnog djela iz ove glave dođe do prouzrokovanja posljedice povrede u vidu: teške tjelesne povrede, teškog narušavanja zdravlja ili smrti jednog ili više lica, tada postoji kvalifikovani oblik ovih djela koji je propisan kao posebno krivično delo – teško djelo protiv zdravlja ljudi.

Veći broj ovih krivičnih djela može da izvrši svako lice, ali neka od njih mogu da učine samo određena lica: ljekar ili drugi zdravstveni radnik (nesavjesno pružanje ljekarske pomoći), ljekar (neukazivanje ljekarske pomoći), lice ovlašćeno za izdavanje lijekova (nesavjesno postupanje pri spravljanju i izdavanju lijekova) ili ovlašćeno lice za pregled stoke za klanje (nesavjesno vršenje pregleda životnih namirnica).

U pogledu krivice, najveći broj ovih krivičnih djela se vrši sa umišljajem, dok se neka djela mogu vršiti i sa umišljajem i sa nehatom.

3. NEOVLAŠĆENA PROIZVODNJA I STAVLJANJE U PROMET OPOJNIH DROGA

3.1. Pojam i elementi krivičnog djela

Prvo krivično djelo kojim se štiti zdravlje ljudi od zloupotrebe opojnih droga je predviđeno u članu 246 Krivičnog zakonika (KZ)³¹⁸. Ono nosi naziv "Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga". Djelo se sastoji u neovlašćenoj proizvodnji, preradi, prodaji, nuđenju na prodaju ili radi prodaje, u kupovini, držanju ili prenošenju radi prodaje, u posredovanju u prodaji ili kupovini ili u neovlašćenom stavljanju na drugi način u promet supstanci ili preparata koji su proglašeni za opojne droge.³¹⁹ Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u međunarodnim aktima: Jedinstvenoj konvenciji o opojnim drogama iz 1961. godine³²⁰, Konvenciji o psihotropnim supstancama iz 1971. godine sa Protokolom iz 1972. godine³²¹ i Konvenciji UN protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancijama³²² iz 1988. godine. Ovi međunarodni akti sadrže i listu zabranjenih opojnih droga i psihotropnih supstanci i njihovih preparata.

Objekt zaštite je zdravlje ljudi, a objekt napada su opojne droge (član 112 stav 15 KZ)³²³. Postoji više vrsta opojnih droga. Prema Zakonu o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama koje se koriste u nedozvoljenoj proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci³²⁴, listu opojnih droga utvrđuje ministar zdravlja. Psihoaktivne kontrolisane supstance su, prema članu 2 ovog zakona, supstance koje se nalaze na Spisku psihoaktivnih kontrolisanih supstanci,

³¹⁸ „Službeni glasnik RS“ br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

³¹⁹ Jovašević, D. *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd: Službeni glasnik, str. 213-215, (2017).

³²⁰ „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“ broj 2/1964.

³²¹ „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“ broj 40/1973.

³²² „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“ broj 14/1990.

³²³ Kada sud utvrdi iz nalaza vještaka da je okrivljeni držao opojnu drogu u određenoj količini koja je oduzeta od njega, činjenica da je ona bila u smješi sa drugim supstancama nije od uticaja na odluku suda, kao ni u kojem procentu je opojna droga bila zastupljena u navedenoj smješi (presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 6040/2010). Vještačenje narkotika koje je obavljeno od strane Nacionalnog kriminalističko-tehičkog centra u pretkrivičnom postupku, bez naredbe istražnog sudije - može se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku (rješenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 3000/2011).

³²⁴ „Službeni glasnik RS“ br. 99/2010 i 57/2018.

kao što su: 1) opojne droge, odnosno narkotici, 2) psihotropne supstance, 3) proizvodi biološkog porijekla koji imaju psihoaktivno dejstvo i 4) druge psihoaktivne kontrolisane supstance³²⁵.

Opojna droga je svaka supstanca biološkog, odnosno sintetičkog porijekla koja se nalazi na Spisku psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, u skladu sa Jedinstvenom konvencijom o opojnim drogama, odnosno supstanca koja djeluje primarno na centralni nervni sistem smanjujući osjećaj bola, izazivajući pospanost ili budnost, halucinacije, smetnje u motornim funkcijama, kao i druge patološke ili funkcionalne promjene centralnog nervnog sistema. Psihotropna supstanca je svaka supstanca biološkog, odnosno sintetičkog porijekla koja se nalazi na Spisku, u skladu sa Konvencijom o psihotropnim supstancama, odnosno supstanca koja djeluje primarno na centralni nervni sistem i mijenja moždane funkcije, zbog čega se mijenja percepcija, raspoloženje, svijest i ponašanje. Nova psihoaktivna supstanca je supstanca u čistom obliku ili u obliku preparata koja nije propisana prema Jedinstvenoj konvenciji o opojnim drogama UN iz 1961. godine, izmjenama i dopunama Protokola iz 1972. godine i Konvencijom o psihotropnim supstancama UN iz 1971. godine, a koja može da predstavlja zdravstvenu ili socijalnu prijetnju, kao i supstance koje su propisane navedenim konvencijama. Preparat označava mješavinu koja sadrži jednu ili više novih psihoaktivnih supstanci.

Biljka ili dio biljke je svaka biljka iz koje se može dobiti psihoaktivna kontrolisana supstanca, a koja je na Spisku u skladu sa potvrđenim konvencijama Ujedinjenih nacija u oblasti psihoaktivnih kontrolisanih supstanci. Makova slama (*Stramentum Papaveris*) je osušena zrela čaura i stabljika maka koje se koriste kao prirodna industrijska sirovina za dobijanje opijumskih alkaloida, a posebno morfina. Konoplja je cvjetni ili plodni vrh biljke roda *Cannabis*, odnosno dio biljke roda *Cannabis* koji je iznad zemlje, uključujući i vrh. Grm koke su svi primjerci vrste *Erythroxylon*, a list koke je list grma koke, osim hemijski obrađenog lista iz kojeg su uklonjeni svi alkaloidi, uključujući i alkaloid ekgoninske klase (kao što su kokain, ekgonin i drugi).

Radnja izvršenja se sastoji iz više alternativno predviđenih djelatnosti. To su³²⁶: (1) proizvodnja – djelatnost kojom se ostvaruje sađenje, gajenje i ubiranje biljaka ili uzimanje ekstrakta, supstanci iz njih. Radi se o aktivnosti kojom se iz određene materije može dobiti supstanca koja ima svojstvo opojne droge. U čemu se ta aktivnost sastoji, zavisi od prirode materije koja se prerađuje i iz koje se dobija supstanca, (2) prerada – djelatnost kojom se ostvaruje čišćenje, mljevenje ili ukrštanje biljke droge, odnosno vađenje njenih sastojaka hemijskim ili fizičkim putem i pravljenje proizvoda (prah, tečnost) za upotrebu i 3) stavljanje u promet opojnih droga – prodajom, nuđenjem na prodaju ili radi prodaje, kupovinom, držanjem, prenošenjem radi prodaje, posredovanjem u prodaji ili kupovini ili na drugi način.

Prodaja je zamjena opojnih droga za novac (domaći ili strani), a nuđenje na prodaju je pokušaj prodaje u vidu izlaganja i pokazivanja robe i traženja za nju određene cijene. Stavljanje u promet na drugi način je poklanjanje, davanje na probu, razmjena, itd³²⁷. Omogućavanje (radnja pomaganja koja je dobila karakter samostalne radnje izvršenja) stavljanja u promet se čini prenošenjem ili posredovanjem u kupovini ili prodaji. Posredovanje u prodaji je traženje kupca za robu ili robe za kupca³²⁸.

325 Pravilnik o utvrđivanju spiska psihoaktivnih kontrolisanih supstanci („Službeni glasnik RS“ broj 59/2017). Ako sud u izreci ne navede propis – odluku nadležnog organa kojim su određene supstance proglašene za opojne droge (blanketni propis), ne čini bitnu povredu odredaba krivičnog postupka. Dovoljno je blanketni propis navesti u obrazloženju presude jer je opštepoznata činjenica da su marihuana i kokain supstance proglašene za opojne droge (presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 416/2010).

326 Radnju izvršenja predstavlja i samo posjedovanje opreme koja se inače koristi u svakodnevnom životu i radu u domaćinstvima, školama, fabrikama ili laboratorijama, pri čemu kod okrivljenog postoji svijest da se neovlašćeno postupa jer se ova oprema može upotrijebiti i za proizvodnju opojne droge (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Kž. 362/2011). Ugovorni odnos okrivljenih kao prodavca i kupca opojne droge isključuje postojanje grupe kao kvalifikatorne okolnosti jer oni zbog zasebnih interesa ne mogu biti povezani u cilju trajnog ili povremenog vršenja krivičnog djela (presuda Apelacionog suda u Nišu, Kž. 809/2011). Pod neovlašćenim uzgojem biljke podrazumijevaju se radnje koje se odnose na sjetvu i njegu biljke do njenog biološkog zrenja i okončanja vegetacije. Pri tome nije od značaja da li se rast biljke koja nije fizički odvojena od podloge odvija u prirodnom ambijentu ili u vještačkim uslovima (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Kž. 4359/2011). Zakonodavac ne pravi razliku između prirodnog i vještačkog uzgoja opojne droge. Radnje uzgajanja su identične – sjetva, njega, zalivanje, orezivanje (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Kž. 2374/2012).

327 Za radnju stavljanja u promet opojne droge je nebitno da li je u pitanju razmjena ili prodaja (presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž. 223/2010).

328 Prodaja opojne droge postoji ako je postignut dogovor između okrivljenog, kao prodavca i svjedoka, kao kupca opojne droge, iako do realizacije prodaje kesice sa opojnom drogom nije došlo, kao ni do isplate

Za postojanje djela je bitno da se navedene radnje preduzimaju neovlašćeno, protivno odredbama Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama. Posljedica djela je apstraktna opasnost po zdravlje ljudi. Djelo je svršeno preduzimanjem bilo koje zakonom određene djelatnosti.

Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj koji obuhvata svijest o neovlašćenosti postupanja.

Za ovo je djelo propisana kazna zatvora od tri do 12 godina. Uz kaznu se učiniocu djela obavezno izriče i mjera bezbjednosti oduzimanje predmeta – opojnih droga i sredstava za njihovu proizvodnju.

3.2. Posebni oblici krivičnog djela

Djelo ima dva posebna oblika ispoljavanja³²⁹.

Prvi poseban oblik djela se sastoji u neovlašćenom pravljenju, nabavljanju, posjedovanju i davanju na upotrebu opreme, materijala ili supstancija³³⁰ za koje se zna da su namijenjene za proizvodnju opojnih droga. Ovdje se kao objekt radnje javljaju oprema, materijal ili supstancija koji su neophodni, odnosno namijenjeni za proizvodnju opojnih droga. To su različita sredstva koja se mogu upotrijebiti za pripremu, proizvodnju, korišćenje ili neposredno unošenje opojne droge u organizam.

Ovaj oblik djela postoji kada učinilac pravi, proizvodi, sklapa, montira ili prepravlja predmete izvršenja ovog djela. Radnju izvršenja predstavlja i samo posjedovanje ovih predmeta, njihovo nabavljanje (dolaženje u posjed na bilo koji način), kao i njihovo davanje na upotrebu drugim licima. Koji su to predmeti, oprema, materijal ili supstancije koji su namijenjeni za proizvodnju opojnih droga - stvar je ocjene suda u konkretnom slučaju. To može biti: oprema (aparati i laboratorijski pribor), materijal (špric, igle, lule, lampe) ili supstancije (razne hemikalije) koje su inače namijenjene za proizvodnju opojnih droga, ali to ne mora biti slučaj. To mogu biti i svakodnevni predmeti koji se koriste u domaćinstvu ili industriji (hemijskoj ili farmaceutskoj) ili u školskim ili fabričkim laboratorijama za druge namjene, ali koji se mogu upotrijebiti i za ovu svrhu. Dovoljno je da je učinilac djela svjestan namjene ovih predmeta, bez obzira na to da li kod njega postoji i namjera upravljena na upotrebu ovih predmeta u cilju ovog krivičnog djela. Za ovo je djelo propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Drugi poseban oblik djela za koji je propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina čini lice koje neovlašćeno uzgaja mak ili psihoaktivnu konoplju ili druge biljke iz kojih se dobija opojna droga ili koje same sadrže opojnu drogu. Specifičnost ovog djela čine tri elementa. To su: (1) radnja izvršenja se sastoji u uzgajanju maka ili psihoaktivne konoplje ili druge biljke, (2) radnja izvršenja se preduzima neovlašćeno – protivno odredbama Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama i 3) poseban predmet radnje izvršenja – mak ili psihoaktivna konoplja ili druga biljka iz kojih se dobija opojna droga ili koje samo sadrže opojnu drogu, što mora biti obuhvaćeno umišljajem učinioca.

Lakši oblik djela za koji se učinilac može u potpunosti osloboditi od u zakonu propisane kazne postoji kada učinilac bilo kog oblika djela otkrije nadležnim organima od koga nabavlja opojnu drogu³³¹.

3.3. Teži oblici krivičnog djela

Djelo ima dva teža oblika ispoljavanja za koja je propisano pooštreno kažnjavanje. Prvi teži oblik djela za koji je propisana kazna zatvora od pet do 15 godina postoji u sljedećim slučajevima:

(1) ako je djelo učinjeno od strane grupe. Grupu, u smislu člana 112 stav 22 KZ, čine najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih djela, koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu. Ovo djelo postoji kada radnju izvršenja preduzima više lica koja su se

kupoprodajne cijene (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1628/2008). Presudom suda je utvrđeno da su okrivljeni kao vanbračni partneri izvršili krivično djelo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojne droge U zajedničkom stanu okrivljeni su u saksijama za cvijeće na terasi držali određenu količinu heroina razmjerenu u 15 paketića (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1697/2009). Kada okrivljeni ubere, suši i usitnjava listove prethodno uzgajane biljke psihoaktivne konoplje, to predstavlja proizvodnju opojne droge marihuane podobne za konzumaciju, pa se i radnje okrivljenog koje uključuju uzgoj, sjetvu i njegu marihuane mogu kvalifikovati kao krivično djelo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojne droge (presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz. 130/2010). Radnja krivičnog djela neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojne droge je i stavljanje u promet opojne droge, a tada je nebitno da li se radi o razmjeni ili prodaji (presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž. 223/2010).

329 Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. *Krivično pravo 2*, Sarajevo, str.189-190, (2016)

330 Ove supstance određuju Zakon o supstancijama koje se koriste u nedozvoljenoj proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci („Službeni glasnik RS“ broj 107/2005) i Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama („Službeni glasnik RS“ broj 99/2010).

331 Sud može ublažiti kaznu okrivljenom koji otkrije u svom iskazu lica od kojih je nabavljao opojnu drogu (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Kž. 2789/2013).

prethodno dogovorila da udruženo pristupe jednoj ili više, istih ili različitih, djelatnosti upravljenih na proizvodnju, preradu ili stavljanje u promet opojnih droga³³². Dogovorom se može posao i podijeliti, tako da neka lica proizvode, druga prenose, treća prerađuju i prodaju ili samo prodaju opojnu drogu. Udruživanje treba da ispunjava sve uslove za postojanje zločinačkog udruženja i da potom udruženi pristupe proizvodnji ili prometu droga i

(2) ako je učinilac organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika. Radnja izvršenja je djelatnost pronalaznja, animiranja, pridobijanja, angažovanja i povezivanja više lica za prodaju opojnih droga koji se šalju na razna mjesta ili punktove. Ta lica se mogu, ali i ne moraju međusobno poznavati. Posrednici su lica koja održavaju vezu između preprodavaca i prodavaca, odnosno organizatora mreže.

Drugi teži oblik djela za koji je propisana kazna zatvora od najmanje deset godina postoji ako je djelo proizvodnje, prerade ili stavljanja u promet opojnih droga učinjeno do strane organizovane kriminalne grupe. Ovdje se radi o organizovanom, skupnom vršenju krivičnih djela ove vrste. Organizovanu kriminalnu grupu, u smislu člana 112 stav 35 KZ, čini grupa od tri ili više lica koja postoji određeno vrijeme i djeluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih djela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi.

4. NEOVLAŠĆENO DRŽANJE OPOJNIH DROGA

U članu 246a KZ predviđeno je specifično krivično djelo pod nazivom “Neovlašćeno držanje opojnih droga”. Djelo se sastoji u neovlašćenom držanju supstance ili preparata koji su proglašeni za opojne droge u manjoj količini za sopstvenu upotrebu³³³.

Objekt zaštite je zdravlje ljudi, a objekt napada su opojne droge (član 112 stav 15 KZ).

Radnja izvršenja je neovlašćeno držanje opojne droge³³⁴. To je državinska, faktička vlast nad preparatima ili supstancama bez obzira na to da li je to neposredno ili posredno ostvareno. Za postojanje djela nije bitno na koji je način izvršilac djela došao do opojne droge. Radnju izvršenja karakterišu još tri elementa. To su: (1) da je radnja preduzeta neovlašćeno, dakle protivno odredbama Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama (kada držanje nije indikovano medicinskim ili farmaceutskim razlozima ili nije preduzeto u cilju vršenja naučnog ili laboratorijskog istraživanja i sl.)³³⁵, (2) radnja izvršenja se preduzima u odnosu na manju količinu opojne droge. Kada postoji „manja“ količina, predstavlja faktičko pitanje koje sud rješava u konkretnom slučaju i 3) držanje opojne droge se preduzima u namjeri sopstvene (lične) upotrebe.

Učinilac djela može da bude svako lice, ali je to po pravilu lice koje je zavisno od opojnih droga. U pogledu krivice potreban je umišljaj koji obuhvata svijest o neovlašćenosti postupanja učinioca.

Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ali je Zakonik predvidio da se učinilac može u potpunosti osloboditi od kazne. Uz izrečenu kaznu ili oslobođenje od kazne, učiniocu se obavezno izriče mjera bezbjednosti oduzimanje predmeta – opojne droge.

Lakši oblik djela za koje se učinilac iz kriminalnopolitičkih razloga može u potpunosti osloboditi od kazne - postoji u slučaju ako otkrije nadležnim organima od koga nabavlja opojnu drogu³³⁶.

332 Pod udruživanjem više lica se podrazumijeva postojanje ranijeg dogovora okrivljenih u cilju zajedničke kontinuirane prodaje opojne droge, uz međusobno podijeljene uloge (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 466/2007). Kada se većem broju okrivljenih lica stavlja na teret krivično djelo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga i istovremeno krivično djelo zločinačko udruživanje, uz opis da su se okrivljeni udružili za vršenje krivičnih djela u vezi sa opojnim drogama, radi se o prividnom sticaju po osnovu konzumcije, a u radnjama okrivljenih se ostvaruju samo obilježja krivičnog djela neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga (presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. Po. 16/2010).

333 Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. *Krivično pravo 2*, Sarajevo, str. 285-288, (2005).

334 Radnja krivičnog djela neovlašćenog držanja opojne droge je konzumirana radnjom krivičnog djela stavljanja u promet opojnih droga jer se promet ne može obaviti ako se opojna droga ne drži (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 843/2006). U situaciji kada je kod okrivljenog pronađena kesica sa opojnom drogom (marihuanom) neto mase 1,71 gram, a nisu izvedeni dokazi u pravcu provjere navoda okrivljenog da je zavisnik od opojnih droga - tada je okrivljeni oglašen krivim za krivično djelo neovlašćenog držanja opojne droge (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1770/2007).

335 Droga koju je optuženi kupio u količini od 87 grama heroína i dva grama kokaina ne može se smatrati kao droga koja je kupljena isključivo za potrebe optuženog (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 49/2003). Postojanje ovog dela podrazumijeva direktan umišljaj – volju, odnosno htijenje učinioca da drži supstancu za koju zna ili pretpostavlja da je opojna droga i da je kao takva podobna da ugrozi zdravlje ljudi iako zna da je nabavljanje i držanje takve supstance neovlašćeno (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 153/2005).

336 Da bi postojao osnov za oslobođenje od kazne, potrebno je da iskaz okrivljenog od koga je nabavljao

5. OMOGUĆAVANJE UŽIVANJA OPOJNIH DROGA**5.1. Pojam i elementi krivičnog djela**

Poslednje krivično djelo kojim se u Republici Srbiji pruža zaštita zdravlja ljudi od zloupotrebe opojnih droga je “Omogućavanje uživanja opojnih droga”. Ono je predviđeno u članu 247 KZ.

Djelo se sastoji u navođenju drugog na uživanje opojne droge, davanju drugom opojne droge da je uživa on ili drugo lice, u stavljanju na raspolaganje prostorija radi uživanja opojne droge ili u omogućavanju na drugi način drugom licu da je uživa³³⁷.

Objekt zaštite je zdravlje ljudi, a objekt napada su opojne droge (član 112 stav 15 KZ).

Kod ovog djela su radnje podstrekavanja ili pomaganja kojima se drugom licu omogućava ili olakšava uživanje opojnih droga predviđene kao samostalno krivično djelo³³⁸. Radnja izvršenja se sastoji iz više alternativno predviđenih djelatnosti. To su: 1) navođenje drugog lica na uživanje opojne droge – podstrekavanje u smislu stvaranja ili učvršćivanja odluke kod drugog lica da započne ili nastavi da uživa neku od opojnih droga, 2) davanje drugome opojne droge da je uživa on ili treće lice³³⁹ – djelatnost kojom se omogućava da drugo lice dođe u posjed, državinu opojne droge (poklanjanje ili ustupanje drugome da je koristi besplatno, za uslugu ili na zajam), 3) stavljanje prostorija na raspolaganje drugom licu radi uživanja opojne droge – ustupanje jednom ili više lica svojih prostorija da ih koriste za uživanje droga, jednokratno ili na duže vrijeme, uz naknadu ili bez nje, u prisustvu vlasnika ili držaoca ili ne. Pod prostorijom se podrazumijeva stan, dio stana, posebna soba, podrum, tavan, kabina, šupa, vikendica i svaki drugi ograđen i zatvoren prostor koji nije dostupan drugim licima bez uklanjanja prepreka i 4) omogućavanje uživanja opojne droge se može izvršiti i na drugi način kroz različite djelatnosti doprinošenja drugom licu da uzme opojnu drogu: pozajmljivanje pribora, davanje savjeta za upotrebu, davanje obavještenja o licima ili mjestima gdje se droga može nabaviti i sl³⁴⁰.

Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je djelo propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Uz kaznu se obavezno izriče mjera bezbjednosti oduzimanje predmeta – opojnih droga.

5.2. Teži oblici krivičnog djela

Djelo ima dva teža oblika ispoljavanja.

Prvi teži oblik djela postoji u sljedećim slučajevima: 1) ako je djelo učinjeno prema maloljetnom licu – licu koje u vrijeme preduzimanja radnje izvršenja nema navršenih 18 godina života što mora biti poznato učiniocu djela, 2) ako je djelo učinjeno prema više lica – kada je jedna ili više, istih ili različitih djelatnosti podstrekavanja ili pomaganja preduzeta prema dva ili više lica bez obzira na to da li je neko od njih na ovaj način zaista i uživalo opojne droge³⁴¹ i

opojnu drogu bude procesni materijal na kome bi mogla da se zasnuje osuđujuća presuda u odnosu na lice od koga je nabavio opojnu drogu (presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 306/2014).

337 Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*. Banja Luka: Službeni glasnik, str. 389-391 (2018).

338 Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni dio*. Banja Luka: Službeni glasnik, str. 216-218, (2017).

339 Učinilac može staviti na raspolaganje za uživanje opojne droge i samo pojedine prostorije u kući, bez obzira na to što je u toj kući živio sa licem kojem je kuću i stavio na raspolaganje da pripremi opojnu drogu – heroin za upotrebu i da ga ubrizga u venu (presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 1732/2011). Okrivljeni je preduzeo radnju davanja opojne droge tako što je jedan džoint marihuane donio u stan prijatelja, a zatim su ga njih četvorica zajedno konzumirali u stanu (presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 4781/2011).

340 Ovo krivično djelo postoji i u sljedećim slučajevima iz sudske prakse: okrivljeni je omogućio uživanje opojne droge tako što je u kasarnu unio marihuanu od koje je napravio cigaretu koju je dao dvojici vojnika, pa su zajedno uživali opojne droge tako što su povukli po nekoliko dimova iz ove cigarete (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1919/2005); okrivljeni je oglašen krivim za davanje opojne droge na uživanje drugom licu, a ne za njenu prodaju (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 903/2006); kada je okrivljeni iz paklica cigareta izvadio papirni paketić koji je otvorio i na engleskom jeziku saopštio prisutnim licima „hoćete da se poslužite heroinom“ što je svjedok razumio, a takođe i njegova prijateljica koja je francuski državljanin, pa su oboje reagovali da ne koriste heroin, a u blizini je bio i treći svjedok koji je u iskazu izjavio da je bio spreman da prihvati ponuđenu opojnu drogu (presuda Vrhovnog suda, Srbije, Kž. 429/2008); u izreci presude je utvrđeno da je okrivljeni omogućio drugom licu uživanje opojne droge tako što je prosuo određenu količinu heroina koju je oštećeni na licu mjesta u sobi uživao ušmrkavanjem opojne droge (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 2192/2008).

341 Kada je okrivljeni stavio na raspolaganje svoje prostorije za više lica, u presudi se moraju navesti imena tih lica, što znači da oni moraju biti identifikovani i saslušani (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 18/2005).

3) ako je djelo izazvalo naročito teške posljedice. Koje su to naročito teške posljedice i kada se one nalaze u uzročno-posljedičnoj vezi sa radnjom izvršenja osnovnog djela - predstavlja faktičko pitanje koje sud rješava u konkretnom slučaju. U odnosu na težu posljedicu, učinilac mora da postupa sa nehatom. Za ovo je djelo propisana kazna zatvora od dvije do deset godina.

Drugi teži oblik djela za koji je propisana kazna zatvora od tri do 15 godina postoji ako je usljed preduzete radnje izvršenja u bilo kom obliku nastupila smrt drugog lica. To znači da smrt u smislu teže posljedice dela, koja je rezultat nehata učinioca, mora biti u uzročno-posljedičnoj vezi sa preduzetom radnjom omogućavanja uživanja opojne droge usljed čega je drugo lice zaista i unijelo opojnu drogu u organizam.

6. ZAKLJUČAK

Na bazi relevantnih univerzalnih međunarodnih standarda koji su donijeti u okviru i pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija, i novo krivično zakonodavstvo Republike Srbije od 2005. godine, sa novelama do 2016. godine i sporednim zdravstvenim zakonodavstvom, poznaje više krivičnih djela kojima se na adekvatan način – sistemom kazni – pokušava efikasno spriječiti i suzbiti različite oblike i vidove protivpravnih djelatnosti kojima se povređuje ili ugrožava zdravlje ljudi od zloupotrebe opojnih droga. Pri tome je zakonodavac i različite oblike saučesništva, kao što su podstrekavanje, pomaganje ili zločinačko udruživanje u sastavu grupe (odnosno organizovane kriminalne grupe) - predvideo kao samostalne radnje izvršenja pojedinih oblika krivičnih djela. Uz to, kažnjivo je i samo posjedovanje, držanje opojnih droga, pored njihovog stavljanja u promet na različite načine.

Za učinioce ovih djela, pored propisanih kazni zatvora, primjenjuju se i druge krivične sankcije, u prvom redu mjere bezbjednosti. I pokušaj ovih krivičnih djela je izjednačen sa svršenim djelom u pogledu krivične odgovornosti i kažnjivosti učinioca.

Sve te inkriminacije, kao i kvalitetno, efikasno i zakonito primjenjivanje svih propisa u vezi sa uzgojem, proizvodnjom, prodajom, uvozom ili izvozom, kao i samim posedovanjem opojnih droga - treba da predstavljaju efikasan okvir kojim se Republika Srbija u trenutku pristupanja Eropskoj uniji pokušava efikasno i kvalitetno suprotstaviti protivpravnim aktivostima u vezi sa zloupotrebom opojnih droga i na taj način smanjiti razorno dejstvo opojnih droga na ljudski organizam.

LITERATURA

- [1] B. Petrović, D. Jovašević, A. Ferhatović. *Krivično pravo 2*, Sarajevo, (2005), str. 285-288.
- [2] B. Petrović, D. Jovašević, A. Ferhatović. *Krivično pravo 2*, Sarajevo: Pravni fakultet, str. 189-190, (2016).
- [3] D. Jovašević. *Leksikon krivičnog prava*, Beograd: Službeni glasnik, str. 517-519, (2011).
- [4] D. Jovašević, *Krivično pravo, Posebni dio*, Beograd: Službeni glasnik, str. 213-215. (2017).
- [5] D. Jovašević, Lj. Mitrović, V. Ikanović. *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*. Banja Luka: Službeni glasnik, str. 389-391 (2018).
- [6] E. Mijatović. *Krivična dela protiv zdravlja ljudi*, Zbornik radova, *Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo*, Zlatibor, str. 203–226, (2005).
- [7] I. Marković, *Krivičnopravna regulativa zloupotrebe droga u zakonodavstvu Republike Srpske*. Banja Luka: Glasnik pravde, 141, (2003).
- [8] M. Babić, I. Marković. *Krivično pravo, Posebni dio*. Banja Luka: Pravni fakultet, (2007).
- [9] M. Ratsch. *The encyclopedia of psychoactive plants: Ethnopharmacology and its applications*. Rochester: Park Street Press, (2005).
- [10] M.Đorđević, Đ.Đorđević, *Krivično pravo*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, (2016).
- [11] M. Pajčić, L. Sokanović. *Anabolički stereoidi kao predmet kaznenopravne regulacije*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 8(4), (2010), str. 387-409.
- [12] V. Delibašić. *Suzbijanje zloupotreba opojnih droga sa stanovišta krivičnog prava*. Beograd: Službeni glasnik, (2014).
- [13] Ž. Aleksić, *Pranje novca i nedozvoljen promet droga*. Beograd: Izbor sudske prakse, Beograd, 12, (2004).

Pod pojmom više lica kod krivičnog djela omogućavanja uživanja opojnih droga treba podrazumijevati najmanje dva lica, tj. za postojanje ovog djela je dovoljno da se omogućava uživanje opojne droge kod najmanje dva lica (presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1926/2005).